

Е.Козак, А.Малюца, В.Ларвський, М.Мороз, Л.Перфецький, З.Зарицька-Омельченко, І.Нижник-Винників, Я.Крушельницький та ін. [2, с. 79-80].

Таким чином, постать митрополита А.Шептицького – одна з найвизначніших в нашій новітній історії. Всебічна обдарованість митрополита, його глибокий аналітичний склад розуму асоціювалися з мудрою діяльністю очільника греко-католицької Церкви, громадського та політичного діяча

Список використаної літератури:

1. Довідник з історії України (А-Я). –К.:Генеза,2001 с. 1086
2. Літопис національного музею у Львові. № 3(8). – Львів, НМЛ, 2004.
3. Народна лічниця.// Енциклопедія українознавства. Т.5. перевидання в Україні. Львів.1996.
4. Пасторський лист сімох галицьких греко-католицьких владик. Тисяча років української суспільно-політичної думки. У дев'яти томах. Т. VII. 20 -ті – 40-ві роки ХХ ст. –К.:Дніпро, 2001.
5. Расевич В. Митрополит Андрей Шептицький і проблеми національно-політичної консолідації українців (1900-1918 роки). Львів.2000
6. Сидор О. Національний музей у Львові в історії музейництва Галичини кінця ХІХ початку ХХ ст.
7. Суханова З., Матлашенко Н. Андрей Шептицький: реалії хресного шляху// -Дзвін, 1991. № 1.
8. Цегельський Л. Митрополит Андрей Шептицький. Короткий життєпис і огляд його церковно-народної діяльності. – Львів, 1995.

Михайлюк Марина Володимирівна

к.і.н., докторант

Інститут української археографії та джерелознавства ім.

М. С. Грушевського НАН України

ПАМ'ЯТЬ ПРО ГОЛОКОСТ В УКРАЇНІ:

РОЗУМІННЯ ДЕФІНІЦІЇ ТА ОГЛЯД ДИСКУСІЙНИХ ПИТАНЬ

Дослідженням і розробкою заходів щодо увічнення пам'яті про Голокост займається багато різноманітних вітчизняних установ, центрів юдаїки і Голокосту, окремих дослідників у Києві [5, 6], Дніпропетровську [9], Рівному [1], Чернівцях [7], Львові [2], а також Миколаєві, Переяславі-Хмельницькому, Житомирі, Харкові та інших містах. Серед зарубіжних фахівців історією Голокосту в Україні і питаннями збереження пам'яті про нього переймаються Карел Беркгоф, Дітер Поль, Венді Лауер та інші дослідники, співробітники багатьох спеціалізованих видань, центрів, інститутів, меморіальних комплексів світу [3, 4, 8]. Однак донині науковцями не вироблено чітких критеріїв дефініції «історична пам'ять», а тим більше понять «історична пам'ять про Голокост» і «пам'ять про Голокост в Україні», які не є тотожними.

«Пам'ять про Голокост в Україні» автор умовно поділяє на кілька видів: національну, релігійну, державницьку, які в свою чергу несуть в собі індивідуальну і колективну пам'ять. Перший вид пам'яті акумулює в собі пам'ять єврейського і неєврейського населення. Другий – розрізняє пам'ять юдейських громад про події Голокосту і пам'ять інших релігійних конфесій (греко-католиків, римо-католиків, православних та ін.). Третій вид пам'яті пояснює ставлення державних мужів до подій Голокосту. Усі види пам'яті присутні в сучасному українському соціумі.

1. Пам'ять єврейського населення – жертв Голокосту. Варто розрізнити пам'ять євреїв, що нині мешкають на території України і пам'ять тих, хто в силу різних причин опинився за кордоном і проживає в іншому культурологічному світі. На обидва види пам'яті так чи інакше впливає оточуюче середовище, політична система в країні, ставлення до єврейської громади з боку різних суспільно-політичних сил, громадських організацій, загалом рівень антиєврейських настроїв в державі. Виходячи з цього інтерпретація одних і тих самих подій українськими євреями, що опинилися в різних країнах світу суттєво різняться. Слід також розрізнити пам'ять євреїв – жертв нацистського геноциду в Україні, і тих, хто зазнав психологічного тиску і фізичних страждань в європейських казематах, на території окупанта.

2. Пам'ять неєврейського населення - українців, росіян та інших національних меншин, які мешкають в Україні і за кордоном. На їхню пам'ять про Голокост впливають ті ж самі чинники: офіційна політика держави щодо єврейського геноциду і ставлення оточуючого середовища до євреїв. Однак потрібно розрізнити пам'ять родин палачів і карателів, і пам'ять тих, хто рятував євреїв від біди не лише в Україні, але й за її межами.

3. Пам'ять юдейської релігійної громади України. Суттєво різняться пам'ять про Голокост у тих представників, що потайки від радянської влади сповідували юдаїзм і говорили на їдиш, а також тих, хто був максимально асимільований в українському соціумі і не дотримувався юдейських традицій.

4. Пам'ять християнських релігійних конфесій в Україні (православних, католиків, протестантів). Їхнє ставлення до єврейської спільноти, особливо на Заході країни різне. Водночас випадок із настоятелем Греко-Католицької церкви Андреєм Шептицьким пояснює одну важливу річ - людяність і співчуття мало залежать від релігійної орієнтації, а радше від морально-етичного виховання і закладених цінностей.

5. Політика пам'яті політичних партій, рухів, громадських організацій в Україні. Завдяки їхній діяльності суспільство сприймає певні кліше, гасла, образи і відбувається формування потрібного морально-психологічного клімату.

6. Державна політика пам'яті (чиновників, урядовців, парламентарів) про події Голокосту, їх діяльність відповідно до розуміння цих подій і настроїв у світі.

Прикладом останньої є проведення урочистих заходів щодо вшанування пам'яті про мільйони загиблих людей в колишньому таборі смерті «Аушвіц-Біркенау» (Освенцим, Польща). 27 січня 2015 р. виповнилося 70 років з дня визволення табору радянськими військами. На відзначення роковин були запрошені лідери багатьох європейських країн, в тому числі й України – Петро Порошенко з дружиною. На захід приїхало багато літніх євреїв - колишніх в'язнів табору (цивільних і військовополонених), які зараз мешкають в різних країнах світу. Кожен з них має свій суб'єктивний погляд на події в таборі, але всі вони одногосно заявили, що відродження у світі і зокрема в деяких європейських країнах антисемітизму і неонацизму є тривожним фактором, що в майбутньому може вилитися в «новий Аушвіц» і цьому треба завадити.

Щоб попередити прояви антисемітизму, юдофобії, ксенофобії потрібна цілеспрямована державна політика. В Україні на державному рівні із залученням наукових установ, єврейських громадських і релігійних організацій відбуваються заходи щодо збереження пам'яті про Голокост. У київському Бабиному Яру встановлено ряд пам'ятних стел. Кожного року на знак скорботи за загиблими в цьому місці відбувається урочисте покладання квітів. На базі «Музею Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр.» (Київ) наприкінці січня 2015 р. працювала виставка, присвячена в'язням Аушвіцу, серед яких було чимало українських євреїв.

У колі українських і зарубіжних дослідників Голокосту в Україні ведуться дебати довкола наступних питань:

1. Щодо кількості жертв Голокосту в Україні, особливостей українсько-єврейських стосунків в довоєнний і воєнний період;
2. Про сучасне сприйняття подій Голокосту єврейським і неєврейським населенням України;
3. Щодо надання пріоритету індивідуальній чи колективній пам'яті про Голокост;
4. Про доцільність порівняння подій Голокосту з Голодомором 1932-1933 рр., антисемітизму сталінського і гітлерівського режимів;
5. Про необхідність компаративних студій подій Голокосту з іншими окупованими радянськими територіями (Прибалтикою, Білоруссю, Росією);
6. Щодо порівняння форм і методів знищення і порятунку євреїв в різних окупаційних зонах України із подібними фактами на території загарбника (Німеччини, Румунії, Угорщини);
7. Про проблеми викладання Голокосту у середніх і вищих навчальних закладах України та їх вирішення на державному рівні;

8. Про проблеми увічнення пам'яті і меморіалізації Голокосту – встановлення пам'ятних знаків жертвам єврейського геноциду в регіонах України.

Серед пріоритетних заходів, які б сприяли збереженню пам'яті про Голокост в Україні слід виділити необхідність створення державної інституції на зразок іноземних профільних установ (Яд Вашему або Музейного комплексу у Вашингтоні), з науково-дослідним інститутом вивчення Голокосту, музеєм з відділами про єврейський геноцид в регіонах України, опір українського єврейства окупантам, рятування євреїв місцевим населенням. Мета - збір, збереження і публікація різноманітної інформації про перебіг тих чи інших подій під час війни (офіційних документів, спогадів, відеосвідчень, предметів матеріальної і духовної культури єврейського народу), а також встановлення пам'ятних знаків на місцях трагедії, проведення міжнародних заходів (конференцій, семінарів, презентації нових видань, перегляду документальних фільмів про події Голокосту, читання лекцій для освітніх закладів).

Уже давно назріла потреба видання узагальнених монографій, історіографічних напрацювань і джерелознавчих збірок документів, спогадів тощо про події Голокосту в Україні і не чекати перекладу подібних іноземних видань, на зразок англійської колективної монографії «Шоа в Україні: історія, свідчення, увічнення» (2008).

Список використаної літератури:

1. Гон М. Пам'ять про Голокост: суб'єкти формування та функціонування в Україні /М. Гон// Сучасні дискусії про Другу світову війну: Збірник наукових статей та виступів українських і зарубіжних істориків. – Львів: ЗУКЦ, 2012. – 224 с. // С. 95-100.

2. Грицак Я. Голокост і Голодомор: виклики колективній пам'яті /Я. Грицак // Критика. – 2001. – № 1-2 (159-160). – С. 14

3. Колягина Н. Международная научная конференция «Память о Холокосте в современной Европе: общее и разделяющее» (Москва, 25-26 сентября 2013 г.) /Н. Колягина// Голокост і сучасність. Студії в Україні і світі. – К.: Український центр вивчення історії Голокосту, 2014. – Вип. 1(12). – С. 145-150

4. Мицель М. Запрет на увековечение памяти как способ замалчивания Холокоста: практика КПУ в отношении Бабьего Яра /М. Мицель// Голокост і сучасність. Студії в Україні і світі. – К.: Український центр вивчення історії Голокосту, 2007. – Вип. 1(2). – 215 с. // С. 9-30;

5. Нахманович В. Бабин Яр: Історія, сучасність, майбутнє (роздуми до 70-річчя кийвської масакри 29-30 вересня 1941 р.) /В. Р. Нахманович// УІЖ. – 2011. – Вип. 6. – 240 с. // С. 105-121; Його ж: Голокост як наукова і світоглядна проблема. Погляд з України / Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси / Ред. кол.: В.А.Смолій (голова), О.Є.Лисенко (відп.

ред) / НАН України, Інститут історії України. – К.: Наукова думка, НАН України, 2011. – Кн. 2. – 943 с. // С. 802-863 та ін.

6. Подольський А. Відповідальність за пам'ять про минуле: вивчення історії Голокосту в країнах Східної та Центральної Європи (нотатки з двох конференцій 2008 р. в Берліні) /А. Ю. Подольський// Голокост і сучасність. – 2008. – Вип. 2(4). – С. 135-138; Його ж: Українське суспільство і пам'ять про Голокост: спроба аналізу деяких аспектів // Голокост і сучасність. – 2009. – Вип. 1(5). – С. 47-59; Іванова О., Подольський А. Міжнародний науковий семінар «Пам'ять про історію Голокосту в сучасних суспільствах: досвід та виклики у європейському контексті», 11-12 травня 2010, м. Чернівці // Голокост і сучасність. – 2010. – Вип. 1(7). – С. 215-218; Його ж: Пам'ять про жертви Голокосту – як один з чинників єврейської ідентичності в Україні / Єврейська національна спільнота в контексті інтеграції українського суспільства: кол. монографія/ НАН України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф.Кураса. – К.: ІПіЕНД, 2014. - 376 с. // С. 344-361 та ін.

7. Суровцев О. Особливості регіональної історичної пам'яті населення Буковини про Другу світову війну /О.Суровцев//Матеріали міжнародної конференції «Історична пам'ять про війну та Голокост». – Дніпропетровськ: Ткума, 2013. – 260 с. // С. 174-194

8. Чтобы знали и помнили. Память о Катастрофе в Яд Вашем / Под ред. Б.Гутерман, А.Шалев. – Иерусалим: Яд Вашем, 2007. – 326 с.; Катастрофа и память о ней /Под ред. Ирит Абрамски. – Иерусалим: Яд Вашем, 2007. – 292 с.

9. Щупак І. Трагедія євреїв України /І.Я.Щупак/ Національне питання в Україні ХХ – початку ХХІ ст.: історичні нариси /Відп. ред. В.А.Смолій. – К.: Ніка-центр, 2012. – 592 с. //С. 402-424

Осіпчук Світлана Миколаївна (Київ)

викладачка кафедри історії

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут»

ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ ГЕРОЇВ НЕБЕСНОЇ СОТНІ: ТИМЧАСОВІ МЕМОРІАЛИ ТА ОФІЦІЙНИЙ ДИСКУРС

Творення меморіального нарративу у демократичному суспільстві – тривалий процес, хоча б з огляду на потребу вироблення консенсусу між великою кількістю акторів. У питанні офіційного вшанування подій Майдану роль модератора виконує держава – 23 квітня 2014 року Департамент містобудування та архітектури Київської міської державної адміністрації (КМДА) спільно із Міністерством культури України (МКТ) оголосили Підготовчий етап проведення Всеукраїнського відкритого конкурсу на визначення кращої ідеї Меморіального комплексу Героям Небесної Сотні в м. Києві [7]. Станом на початок березня 2015 року, тобто через рік після